

ZIN EN ONZIN VAN HOUTPRODUCTIE IN NEDERLAND

De overheid vindt dat zeventig procent van het Nederlandse bos geschikt moet zijn voor de productie van hout. Tegenstanders wijzen op de natuurwaarde van het bos. Op haar jaarlijkse studiedag in Wageningen zocht de studiekering van de Koninklijke Nederlandse Bosbouwvereniging (KNBV) naar de feiten.

HAND IN EIGEN BOEZEM STEK

De verkoop van hout op stam is in Nederland gebruikelijk. Aan geveld hout valt echter meer te verdienen.

**DUITSE BOSEIGENAREN
DOEN HET STUKKEN BETER**

TEKST: MIRIAM ROS

Oma Mohren (eind vorig jaar overleden) had een leuk stukje bos in Drenthe. Niet groot, zeven hectare, maar gelukkig net in de subsidieregeling. De helft fijnspar uit de jaren vijftig en verder wat oude lariks en grove den. Haar zoon Frits is bosbouwprofessor aan de Wageningen Universiteit en voorzitter van de studiekering van de KNBV. Hij verzorgde samen met een bevriende collega het bleswerk ofwel het merken van bomen die eruit moeten. "Weekendbeheer door professionals" noemt hij dat. Het leverde oma Mohren een aardige (en onbelaste!) aanvulling op haar AOW op. Bij de opening van de jaarlijkse studiedag van de KNBV laat prof. Frits Mohren zien dat zijn moeder het zo gek nog niet deed. De houtopbrengsten van haar bos dekten meer dan de helft van de exploitatiekosten. Staatsbosbeheer (goed voor 90.000 ha bos) moet het doen met vier procent, terwijl Natuurmonumenten (20.000 ha) slechts een schamele 0,4 procent van de exploitatiekosten terugverdient met verkopen uit hout. Natuurlijk is de vergelijking niet helemaal eerlijk, want oma Mohren hoefde geen voorlichting te geven, bezoekerscentra te runnen of gebouwen te onderhouden. Houtproductie lijkt er in Nederland niet meer toe te doen. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog was dat anders. De naoorlogse vraag naar hout, gecombineerd met de introductie van kettingzagen, vierwiel-aangedreven terreinwagens en tractoren, maakte dat de Nederlandse bosbouw zich tijdens de wederopbouw richtte op grondstofvoorziening en houtteelt. Sinds de jaren zeventig en tachtig krijgen natuurbescherming en de milieufuncties van bossen meer nadruk. De houtproductie verschoof naar de achtergrond. Nu duidelijk is dat de vraag naar houtproducten blijft toenemen, gaan er geluiden op dat ook Nederland moet bijdragen aan de houtvoorziening en de problemen rond houtkap en dat we dit niet alleen kunnen afwentelen op bossen buiten onze grenzen. Bovendien creëert dit plan werk en is er een deel van de beheerskosten mee te dekken.

VERLIES Bosbouw is in Nederland geen vetpot.

> Zes procent van de houtbehoefte wordt gedekt door grondstof van eigen bodem (zagerij Lonneker).

EN

Dr. André Blum van de leerstoel Bos- en Natuurbeleid van de Wageningen Universiteit berekende de kosten, opbrengsten en rendement. Zijn calculaties duiden op een fors jaarlijks verlies van 37 euro per hectare. Boseigenaren investeren dan ook niet in het bos vanwege het hout, is zijn mening. Speculatie ('ooit wordt de grond meer waard'), idealisme of erfgoedbeheer ('het land is al 500 jaar in de familie') spelen een belangrijkere rol. Het gaat in zijn ogen daarom niet om het rendement, maar om de vraag of een

groter deel van de bosbeheerskosten door houtverkoop kan worden gedekt.

Boseigenaren (oma Mohren wat meer en de grote terreinbeheerders veel minder) verdienen gemiddeld tussen de 15 en 21 procent van de beheerskosten terug met de verkoop van hout. Zijn de bestaande verliezen te reduceren door het verhogen van de houtafzet? Blum maakt een vergelijking met het staatsbosbedrijf in het Duitse Niedersachsen. Qua bosoppervlak (331.000 hectare), staande houtvoorraad (rond de 55 miljoen m³) en jaarlijkse bijgroei (circa 7% of 2,5 miljoen m³) verschilt de situatie daar niet veel met die in Nederland. Toch haalden de Nederlandse bouseigenaren nog geen 23 procent van de 171 euro per hectare die het staatsbosbedrijf in Niedersachsen wist te realiseren.

De Duitsers oogsten meer (4,4 m³/ha tegen 2,9 m³/ha in Nederland) en verkopen hun hout niet op stam, zoals in Nederland gebruikelijk is, maar geveld. Daarvoor krijgen ze uiteraard een hogere prijs. In de Nederlandse situatie kunnen particuliere bouseigenaren maximaal 34 euro per hectare méér verdienen, denkt André Blum. Daarvoor moet twee keer zo veel worden geoogst. Als ook de grote organisaties meer hout zouden produceren, hebben ze

meer geld voor andere doelstellingen als recreatie of biodiversiteitsbehoud.

'VERSTORING' Wat die biodiversiteit betreft is er weinig bezwaar tegen een grotere houtkap, betoogt dr. ir. Rienk-Jan Bijlsma van het Wageningse onderzoeksinstituut Alterra. Hij bestrijdt de opvatting dat houtoogst onnatuurlijk is en het behoud van plantensoorten in de weg staat. Integendeel: een beetje verstoring draagt juist bij tot meer variatie in de natuur. De boscoloog illustreert dat aan de hand van het Beekbergerwoud bij Apeldoorn, één van de oudste wouden in Nederland. Begin 19e eeuw werd hier goed geld verdiend met het rooien van wat toen 'koolhout' en 'zwaar hout' werd genoemd.

Ondanks het intensieve gebruik was de schade aan de biodiversiteit gering. Nu blijken zeldzame planten als zevenster, dalkruid en hengel juist dáár voor te komen waar vroeger de paden en wegen voor de houtoogst liepen. "Dat komt omdat verstoringen als houtkap voor meer licht zorgen en voor een ophoping van organische stof, bijvoorbeeld van het hakhout, in de humuslaag," legt Bijlsma uit. Vooral dat laatste geeft planten weer ruimte om te kiemen.

Maar 'verstoring' roept bij mensen negatieve associaties op. Bijlsma's collega en omgevingspsycholoog dr. Agnes van den Berg weet daar alles van. Ze onderzoekt al meer dan tien jaar hoe mensen natuur en landschappen beleven. Bossen met slingerende paden, grote, oude en kromme bomen en verrassende doorkijkjes met invallend zonlicht scoren hoog.

GEVOELENS BEÏNVLOEDEN Toch houdt niet iedereen van 'wild'. Zeventig procent van de mensen vindt een ruig bos het mooist, maar mensen die van structuur houden zien liever een verzorgd landschap. 'Natuurlijkheid' staat echter bij iedereen hoog in het vaandel. Niemand ziet

< Niemand ziet graag een kettingzaag in het bos.

Stammen en stapels resthout maken een bos rommelig, zo vinden de meeste Nederlanders.

graag een kettingzaag in het bos. Stammen en stapels resthout maken een bos rommelig en als houtproductie zou leiden tot rijtesbossen, moeten mensen er al helemaal niets van hebben.

De gevoelens die worden opgeroepen bij het presenteren van informatie zijn wel te beïnvloeden, ontdekte Agnes van den Berg. Als een deel van de onderzoeksgroep wordt ondervraagd over de dood voordat ze verschillende bosfoto's krijgen te zien, dan associëren meer mensen wild bos met vergankelijkheid en gevoelens van zinloosheid ("wat heeft het leven voor zin als we aan het eind net als dat hout liggen te rotten?"). De waardering voor een verzorgd landschap ligt dan beduidend hoger.

Voor de beleving van mensen maakt het tevens uit of informatie over bosingrepen mondeling wordt gegeven of visueel wordt gemaakt. Mondelinge gegevens roepen meer weerstand op; 'ingrijpen in het bos' heeft een negatieve bijklank. Maar laat mensen kiezen uit vijf foto's van een stuk bos dat op

verschillende manieren wordt beheerd, en het uitgedunde bos blijkt hoger te scoren dan hetzelfde stukje woud in natuurlijke staat.

INTERNATIONAAL PERSPECTIEF Dan is er nog het buitenland. Teamleider bij Alterra's Centrum Ecosystemen, dr.ir. Gert-Jan Nabuurs, plaatst de Nederlandse houtproductie in Europees perspectief. "In Europees verband stelt ons bosareaal natuurlijk weinig voor", houdt hij zijn publiek voor, "maar areaal zegt niet alles: ons bos is divers en kent een grote verscheidenheid." Hoe onze bossen zich hebben ontwikkeld past in de Europese trend. Na een lange periode van ontbossing door ontginning voor landbouw, verstedelijking en industrialisatie, zien we overal dat er in de laatste honderd jaar bossen zijn aangelegd. Door toepassing van kunstmest kon de landbouw zich terugtrekken en kreeg het bos weer meer ruimte.

In totaal heeft Europa nu 175 miljoen hectare

actief beheerd bos - een enorme houtvoorraad. Tot aan de Oeral zijn de Europese bossen goed voor 52 miljard m³ stamhout. Jaarlijks komt daar 0,4 miljard m³ bij. In termen van statistieken gaat het dus goed met het Europese woud, aldus Nabuurs. Maar het bos is gemiddeld erg jong (55 jaar), er is nauwelijks oerbos en de biodiversiteit is gering. Het bos is ook erg versnipperd. Er zijn maar liefst 9,2 miljoen kleine particuliere eigenaren in 38 landen. Veel van hen zijn economisch niet afhankelijk van hun natuurlijk eigendom.

Gert-Jan Nabuurs verwacht dat de komende jaren het nodige gaat veranderen in het bosbeheer. Ten eerste blijft de consumptie van houtproducten met een half tot één procent per jaar stijgen. Die stijging zal versterken door de groeiende vraag naar bio-energie. Nabuurs schat dat 92 miljoen m³ hout extra nodig is om aan die vraag te voldoen. Er zit nog wel ruimte in de jaarlijkse bijgroei, die lang niet volledig wordt benut. Ook komt veel extra hout op de markt omdat de Russische bossector zich sterk ontwikkelt.

Toch zal de Europese trend van natuurgericht bosbeheer de houtoogst doen verminderen, verwacht Nabuurs. Hij vindt echter dat Nederland een verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van de houtproductie. "Als je hier niet produceert, betekent dat dat je de problemen rond houtkap afwentelt op bijvoorbeeld Rusland en andere landen."

NEGATIEVE INVLOEDEN Die mening wordt gedeeld door adviseur internationaal bosbeleid ir. Wolfgang Richert van AIDEnvironment. Hij vraagt vooral aandacht voor de sociale problemen rond houtkap in tropische landen. "We praten voortdurend over Europa maar vergeten dat bijna een kwart van de Nederlandse houtimport uit ontwikkelingslanden komt." De bossen in gematigde streken worden prima beheerd, maar in de tropen verandert maar weinig aan de jaarlijkse ontbossing van 15 miljoen hectare. Een complex proces, want de acties van houtbedrijven, agro-industriële complexen, zwerflandbouwers en financieringsmaatschappijen grijpen op elkaar in en versterken elkaar. "Toch zouden we waar mogelijk de negatieve invloeden moeten verminderen," vindt Richert.

In de tropen zijn 200 tot 300 miljoen mensen voor hun overleving afhankelijk van bos. Hun rechten zijn niet goed beschermd en ontbossing leidt tot verlies van bestaansbronnen, armoede en migratie. "Elke kuub hout uit slecht beheerde bossen draagt bij aan vernietiging van natuurlijke hulpbronnen en toenemende armoede. In zo'n geval zie ik liever geen import, maar meer productie in Nederland," betoogt Wolfgang Richert. Aan de groeiomstandigheden hoeft het niet te liggen. Die zijn hier ideaal, stelt bosbouwer Nabuurs. "Maar verhoging van de houtproductie vraagt wel om een goed bossenbeleid en om minder complexe regelingen. Er is ook meer houtkap mogelijk als boseigenaren bedrijfsmatiger zouden werken." Wat hem betreft luidt het antwoord op de vraag of houtproductie in Nederland toekomst heeft dan ook kort maar krachtig: "Als je maar wil". ■

BIO-ENERGIE ALS TOEPASSING VOOR DE TOEKOMST HOUTPRODUCTIE IN NEDERLAND

In Nederland gebruiken we jaarlijks zo'n 15 miljoen m³ hout. De helft daarvan transformeert in papier en karton. Andere toepassingen zijn gezaagd hout (30%), plaatmaterialen (15%) en overige houtproducten (6%). Zes procent van de houtbehoefte wordt gedekt door grondstof van eigen bodem; eenzelfde percentage komt uit de tropen. De rest voeren we in uit West- en Oost-Europa. De overheid ziet graag een toename van de Nederlandse oogst. Als hernieuwbare grondstof wordt hout als milieuvriendelijk

beschouwd. Een toepassing voor de toekomst is bio-energie. Tijdens hun groei halen bomen CO₂ uit de lucht die bij verbranding weer vrijkomt. Voor deze duurzame energie wordt hout benut dat niet geschikt is voor hoogwaardige einddoelen. Bijvoorbeeld hout dat vrijkomt als bossen worden gedund. Teelt in korte-omloopbossen kan een aanvulling zijn. De Nederlandse overheid streeft naar een aandeel van 10% aan duurzame energie in het jaar 2020.

Bron: www.probos.net ■